

ZPRÁVY

ČESKÉ SPOLEČNOSTI RUKOPISNÉ

4

Řada: VII

ISSN 1213-9033

Červenec 2010

Obsah

Články

Karel Nesměrák: *Libušino proroctví. Edice, rozbor a historie sporu.* 73

Karel Nesměrák: *Rukopisná anketa 2009* 91

Členské zprávy 94

Česká verze Libušina proroctví Edice, rozbor a historie sporu

KAREL NESMĚŘÁK

Poslední, dnes téměř zapomenutou, spornou památkou objevenou Václavem Hankou je česká verze Libušina proroctví. Zatímco o středověkém původu latinského originálu není sporu, je česká verze Libušina proroctví vesměs pokládána za novodobý padělek. V tomto článku chci podat novou edici české verze Libušina proroctví, provést rozbor jeho obsahu a stručně zrekapitulovat spor o její pravost.

Edice rukopisu

První edici české verze Libušina proroctví podal roku 1849 její nálezce Václav Hanka¹⁾. Podruhé, a dosud naposledy, byl text vydán u Karlíka a Seykory²⁾, včetně převodu do novočeštiny. Fotograficky byl rukopis reprodukován již v roce 1886 u Grégra³⁾, nově pořízený snímek pak v roce 1993⁴⁾.

Popis rukopisu

Rukopis české verze Libušina proroctví je uložen v oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea v Praze pod sign. I.A.b.3. Rukopis tvoří malý pergamenový lístek velikosti asi 107 × 150 mm, rozřezaný na sedm nestejně velikých proužků širokých asi 15 mm (původně muselo být proužků osm, jak dosvědčují neúplná slova na řádcích 13 a 17). Jednotlivé pergamenové proužky jsou na zadní nepopsané straně podlepeny proužky papíru, na nichž se nachází nápis „*piseň Libušina*“, signatura rukopisu a kulaté razítko s nápisem „*Museum regni Bohemiae*“. Na zadní straně šestého proužku (počítáno z lící strany zleva

¹⁾ Hanka V.: Libušino proroctví. *Časopis Musea království českého* 23, 1849, sv. 2, s. 138–140.

²⁾ Karlík J., Seykora V.: *Rukopis královédvorský a zelenohorský*. Praha, Rukopisný fond vědecký 1936, s. 259.

³⁾ Grégr J.: *Na obranu rukopisů Královédvorského a zelenohorského*. 2. vydání, Praha 1886, fotografická příloha.

⁴⁾ Enders J.: *Jazykovědný rozbor Rukopisu Královédvorského, Zelenohorského a dalších staročeských textů s nimi spojovaných*. Praha, Neklan 1993, s. 376.

doprava) je tužkou poznamenána číslice „6“, podobně na zadní straně prvního proužku číslice „4“, konečně na přední straně pátého proužku číslice „3“. Pravděpodobně se jedná o záznam původní polohy proužků ve vazbě. Rukopis je vložen mezi dvěma skly, která jsou po stranách zalepena a pro lepší ochranu uložena v černém papírovém pouzdře označeném signaturou a nápisem „*Prorocctvi Libušino, jeden list = sedm proužků*“.

Text rukopisu je psán na dvaceti řádcích. Linkování je provedeno inkoustem, výška řádku kolísá od 6,5 do 10,0 mm. Písmo je drobné, výška miniskulí je 3 mm, majuskulí 5 mm. Hmota písma je tmavě hnědá, místy však prosvítá spodní nazeleňalá psací hmota (velmi výrazně například v 6. řádku ve slově *piruomlaczcie*). Majuskule rukopisu jsou ozdobeny proškrtý červenou barvou. První a dvacátý řádek jsou ukončeny ozdobou v podobě vlnovky s tečkami.

Rukopis je značně poškozen, což souvisí jak se špatným stavem pergamentu vzhledem k jeho rozřezání a použití na vazbu, tak s provedenými chemickými zkouškami. Následky chemických zkoušek jsou především:

- místa, kde zřetelněji prosvítá spodní zelená psací hmota (následek vymývání psací hmoty vodou): *Viesczkyni* (3. řádek), *Seize* (13. řádek), *Konecz* (19. řádek) a *Iu podnozky* (20. řádek);
- tmná modrá skvrna elipsovitého tvaru velikosti 6 × 3 mm, nacházející se na posledních dvou písmenech slova *Euandr* (12. řádek);
- zahnědlé skvrny nacházející se na slovech *Rubissiek* (2. řádek) a *Elzbieta* (3. řádek);
- zřetelné scvrknutí pergamentu v oblasti čtvrtého proužku a 9. řádku (zejména patrně na slovech *wzlubi sobie*).

Text je dále, jak uvedeno výše, porušen ztrátou osmého proužku a okrouhlým otvorem na 20. řádce druhého proužku (ve slově *podnozky*).

Paleografický přepis

Paleografický přepis rukopisu české verze Libušina prorocctví, podaný níže na straně 76, důsledně zachovává přesnou podobu originálu, zkracovací znaménka nejsou rozvedena, různý tvar písmen je pokud možno naznačen.

V rukopisu se vyskytuje šest zkracovacích znamének: p = pro (1. a 2. řádek; ve druhém řádku je použito zkracovací znaménko, ale slabika –ro– je přesto vypsána), p̄ = pra (17. řádek), p̄̄ = pře (3. řádek), xp̄a = Christa (20. řádek), ē = em (7. řádek), ē̄ = en (19. řádek), ī = im (10. řádek) a ā = ara (13. řádek). V rukopisu se vyskytují rovněž ligatury písmene p s následujícím písmenem: pd (3. řádek), po (3., 6., 14., 16. a 20. řádek), a pe (14. řádek).

Psaní virgule (respektive tečky) nad písmenem –i– je značně kolísavé, podobně psaní tečky nad písmenem –y–. Majuskule –R– na začátku devátého řádku

je psána spíše jako majuskule –K–. Kromě ostrého –f– se vyskytuje i koncová forma –s–. Písmeno –m– je na konci některých slov psáno spíše jako –w– (2. řádek: *przedpowiedieniem*; 15. řádek: *Krzyestanom*). Písmeno –d– v 18. řádku (*vzeide*) je psáno odlišně než ostatní písmena –d– v rukopisu. Slovo *uiehlassen* v sedmém řádku je možné číst i jako *wehlassen*. Ve čtvrtém řádku jsou u druhého slova psány uvozovky, naznačující opravu slovosledu. V osmém řádku je písařem provedena oprava nadepsáním vynechaného písmene –w–.

Transkribovaný přepis

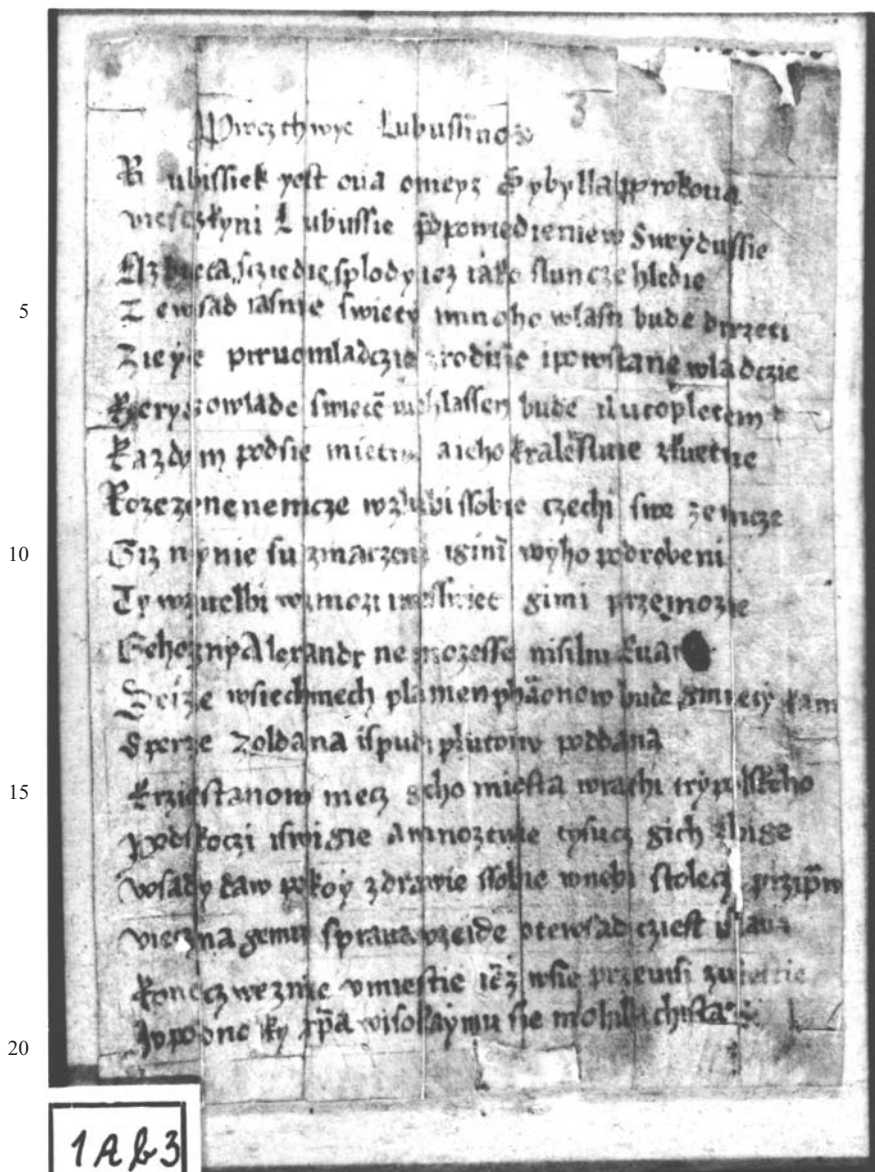
Kromě přesného paleografického přepisu podávám i nový transkribovaný přepis, včetně jeho srovnání s Hankovým *edicio princeps*¹⁾ (značeno *H.*).

.	Proroctvie Lubušino
.	Rubíšek jest ova, o niejż Sibylla prorokova,
.	věščkyně Lubušě, předpověděniem svej dušě:
.	Elžběta splodí ščědie, jež jako slunce hledě,
5	zevšad jasně svietí i mnoho vlastí bude diržeti.
.	Z jejie pirvomládcě zrodí se i povstane vládce,
.	kterýž ovláde světem, věhlasen bude i lutopletem;
.	každým pod se mietne, a jeho králevstvie zkvetne.
.	Rozežene němce, vzlúbí sobě Čechy své zemcě,
10	již nynie sú zmařeni i jiným v jho podrobeni;
.	ty vzvelbí, vzmóže i veš svět jimi přemóže.
.	Jehož ni Alexandr nemóžeše, ni silný Evandr.
.	Sejže všechněch plamen, faraónov bude jmieti kámen.
.	Spéře žoldána, i spudí Plotonu poddána.
15	Křěšť'anóm meč jeho města vrátí tripolského;
.	podskočí i svije a množstvie tisíc jich zbije.
.	Všady dav pokoj, zdravie, sobě v nebi stolec připravě,
.	věčná jemu správa vzejde otevšad, čest i sláva.
.	Konec vezme v městě, jenž vše převyší zvěště,
20	i u podnožky Christa, vysoká jmu se mohyla chystá.

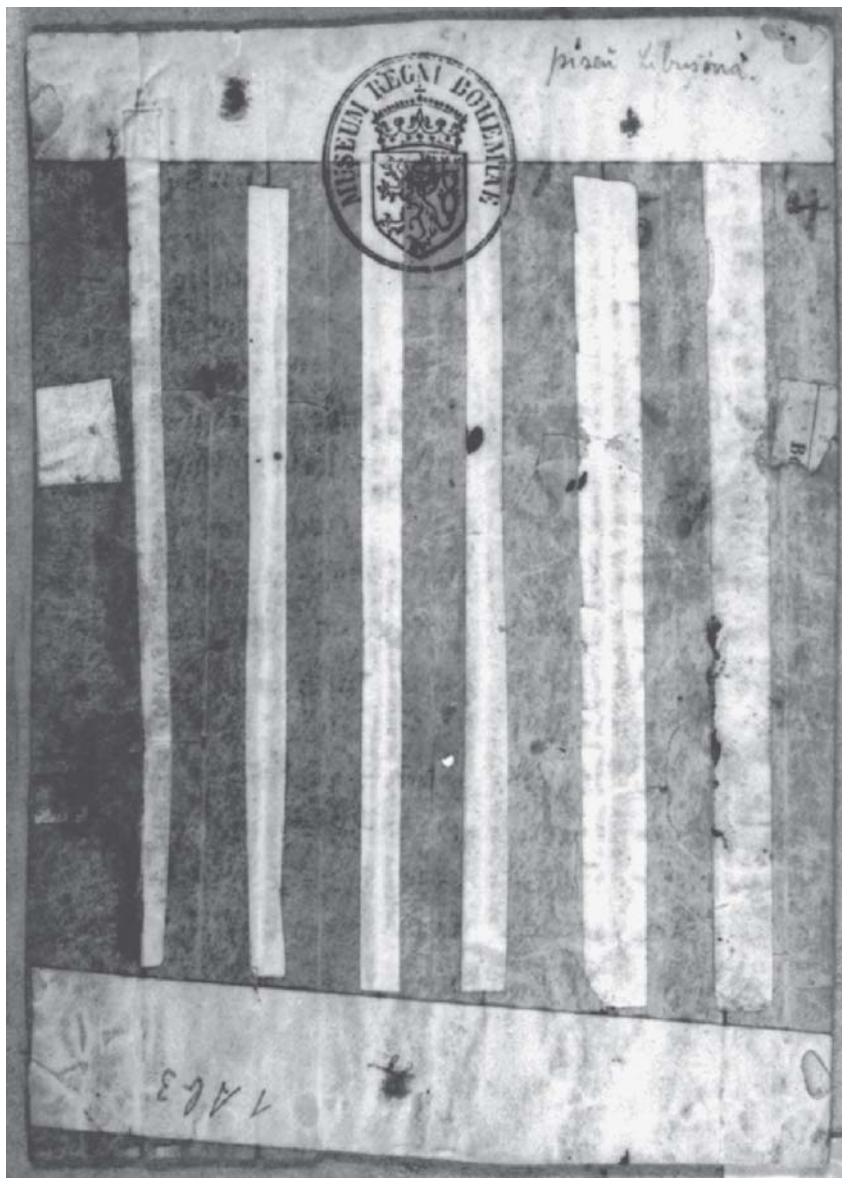
Srovnání edic: 5 zevšad *H.* Ze všad – 5 svietí i mnoho *H.* swietí, mnoho – 9 němce *H.* Němce – 10 sú *H.* jsú – 10 v jho *H.* ne jho (spíše tisková chyba, mělo asi být *ve jho*) – 11 vzmóže *H.* wzmoží – 11 přemóže *H.* přemóží – 19 jenž *H.* jež.

Paleografický přepis české verze Libušina prorocství

. Procztwye Lubuffino ~
 . Rubiffiek yeft oua onieyz Sybylla prokoua
 . Viefczkyni Lubuffie p̄dpowiedieniem Swej duffie
 . Elzbieta „ſcziedie,, ſplody 1ez iako fluncze hledie
 5 Zewfad iafnie ſwietý imnoho wlafti bude dirzeti
 . Zieye piruomladczie zrodifie ipowſtane wladczie
 . Kterys owlade ſwietē uehlaſſen bude i lutopletem
 . Kazdym podſie mietne aieho kralēſtuie zkuetne
 . Rozezene nencze wzlubi ſſobie czechi ſwe zemcze
 10 Giz nynie fu zmarzeni iginī wýho podrobeni
 . Ty wzuelbi wzmozi iweſſwiewt gimie przemozie
 . Gehoz ný Alexandr nemozeſſe niſilni Euandr
 . Seize wſiechniech plamen phāonow bude gmietý kam
 . Sperze Zoldana ifpudi plutonv poddana
 15 Krzieſtanom mecz geho mieſta wrathī trýpollkeho
 . Podfkoczi ifwigie amnoztwie tyfucz gich zbige
 . Wfady daw pokoý zdrawie ſſobie wnebi ſtolecz przīp̄w
 . Wieczna gemu ſpraua vzeiđe otewfad czieft i flaua
 . Konecz wezme v mieſtie iēz wſie przeuſi zuieſtie
 20 Ivpodno[z]ky x̄pa wifokajmu ſie mohila chīſta ~

Česká verze Libušina proroctví, recto (foto Národní muzeum)

Česká verze Libušina proroctví, verso (foto Národní muzeum)

Rozbor obsahu, vzájemný poměr latinské předlohy a českého překladu

Česká verze Libušina proroctví je překladem latinských veršů známých z konce druhé knihy České kroniky sepsané z popudu Karla IV. italským cestovatelem Johannem de Marignola. Latinské předloze Libušina proroctví, o jejíž autenticitě není pochyb, se naposledy věnovala Kubínová-Engstová⁶⁾, která probrala zdroje skladby i důvody jejího začlenění do Marignolovy kroniky a důkladně prozkoumala a editovala všechny čtyři dochované rukopisy. Autorem proroctví byl bezpochyby vzdělanec odkojený latinskou kulturou, jedná se tedy o skladbu umělou. Možná jím byl sám Marignola, ačkoliv uvádí, že tyto verše koncipované na Karla IV. byly již dávno sepsány autorem, jehož jméno mu není bezpečně známo („*quosdam versus de eo [Karlu IV.] conscriptos ab antiquo, a qua tamen centitudinaliter non bene scio*“). Skladba prozrazuje domácí tradici (Libuše, Eliška Přemyslovna), dědictví antické vzdělanosti (Alexandr Makedonský, Euandros, bůh podsvětí Plutos) i narážky sybilinského proroctví o panovníkovi, který opět dobude Svatou zemi a podmaní si celý svět, aby zemřel v Jeruzalémě a byl pochován u paty Kristova kříže.

Na základě Marignolovy kroniky vznikly postupně i samostatné opisy latinské verze Libušina proroctví. Kromě první redakce Marignolovy, vzniklé okolo poloviny 14. století, se zachoval opis druhé redakce, datované do let 1411–1413, a dva opisy redakce třetí z 30. let 15. století. V textu druhé redakce došlo k vložení nových veršů, které proroctví aktualizovaly (*Abnuet extremos et diliget ipse Boemos, / Qui nichili modo facti sunt aliisque subacti, / Hos peragrabit, totum mundumque superabit*). Porovnáním textů jednotlivých opisů latinské verze Libušina proroctví je zřejmé, že česká verze je překladem znění redakce třetí, dochované v rukopisu Knihovny Národního muzea XVII D 15 (tedy kodexu, který byl znám Hankovi a z nějž vydal latinský text souběžně s českou verzí), případně sborníku Oldřicha Kříže z Telče (SOA Třeboň, Cod. A 7).

Autor českého překladu se poměrně věrně drží latinské předlohy, jíž dobře rozumí. Věštkyň Libuše (latinská předloha: *Lubussa Sibylla*) – podle které je celé proroctví pojmenováno – podle své předtuchy (*předpověděniem svej dušě*) předpovídá zrod nového panovníka (předloha: *saga prophetavit*, dodává ještě v české verzi nepřeložené *hoc presagioque beavit*). Ten se narodí jako prvorozenec (*pirvomládě*; latinská předloha: *eius ex archa* = zrodí se z jejího lůna, resp. panenství) Elišce – rodovému výhonku (*rubíšek*; latinská předloha: *surculus*; jednoznačně míněna matka Karla IV. Eliška Přemyslovna poslední rodový

⁶⁾ Kubínová-Engstová K.: Tzv. Libušino proroctví a Marignolova kronika. *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 16, 2002, č. 1–2, s. 439–450.

výchonek), který bude po světě svítit jako slunce a bude panovat mnoha zemím (*zevšad jasně svietí i mnoho vlastní bude diržeti*; předloha: *qui quasi soles undique lucebunt et plurima regna tenebunt*). Ovládne veškerý svět, bude proslulý a nepřemožitelný (*kteřúz ovláde světem, věhlasen bude i lutopletem*; předloha: *ipse reget mundus, sapiens erit et furibundus*), přemůže všechny své nepřátele (*každým pod se mietne*; předloha: *quemque sibi strabit*) a díky tomu rozkvetne jeho království (*a jeho králevstvie zkvetne*; předloha: *regnumque suum bene stabit*). Zbaví se cizinců (Hanka přepisuje *rozežene Němce*, ale správnější je varianta *rozežene němce* ve smyslu cizince; to je i v souladu s předlohou: *abnuet extremos*) a naopak si oblíbí své krajany Čechy, kteří jsou nyní utlačováni a ovládání cizinci (*vzlúbí sobě Čechy své zemce, již nyníie sú zmařeni i jiným v jho podrobeni*; předloha: *diliget ipse Bohemos, qui nihili modo facti sunt, aliisque subacti*). Čechy pozvedne a rozmnoží a dobude s nimi celý svět (*ty vzvelbí, zmůže i veš svět jimi přemůže*; latinská předloha: *hos peragrabit, totum mundumque superabit*). Bude tak silný, že by jej nepřemohl ani Alexandr Makedonský ani bájný Euandros (*jehož ni Alexandr nemůžeše, ni silný Evandr*; předloha: *quod nec Alexander potuit, nec fortis Euander*), naopak přemůže celý svět a bude vlastnit kámen mudrců (*sejže všechněch plamen, faraónov bude jmiati kámen*; předloha: *hic vincet totum, Pharaonis habebit azotum* – zde se český překladatel zajímavě vypořádal s překladem termínu *azoth*, což je alchymistický termín převzatý z arabštiny, jímž byl označován oživující princip). Dokonce porazí největšího středověkého nepřítele sultána a zažene jej do poddanství bohu podsvětí Plutonovi (*spěře žoldána, i spudí Plutonu poddána*; předloha: *vincet Soldanum, pelletque Plutonis sub anum*). Díky tomu pro křesťanský svět dobude zpět libanonský Tripolis, při čemž usmrtí tisíce nepřátel (*křěšťanóm meč jeho města vrátí tripolského, podskočí i sviže a množstvie tisíc jich zbije*; předloha: *Christicolis ensis finis urbes quas Tripolensis, reddet, fraudabit et milia multa necabit*). Po celém světě tak rozšíří mír a pokoj (*všady dav pokoj, zdravie*; předloha: *undique pace data*), za což mu odměnou bude místo v ráji a nehynoucí sláva a památka (*sobě v nebi stolec připravě, věčná jemu správa vzejde otevsad, čest i sláva*; předloha: *caelo sede sibi parata, aeternum nomen sibi, nanciscetur et omen*). V předposledním verši se český překladatel odchýlil od latinské předlohy, která předpovídá vladařovu smrt v městě Davidově, Jeruzalémě, (*Finis in urbe David erit eius, quam superabit*) a místo toho hovoří o městě, jehož sláva převyší všechny předpovědi (*konec vezme v městě, jenž všě převyší zvěstě*). Snad měl překladatel na mysli Prahu, na základě známé věštby Kosmovy kroniky (*urbem conspicio, fama que sidera tangit*). Mohlo se jednat o úpravu na základě skutečnosti, že Karel IV. zesnul v Praze? V souvislosti s pozměněním tohoto verše je zajímavé, že ve druhé redakci Libušina proroctví

je verš o vrácení Tripolisu křesťanům nahrazen veršem o usídlení panovníka v Praze (*suus erit urbs que Pragensis*). Znal tedy český překladatel i tuto redakci? Poslední verš opětne zachovává přesný překlad latinského originálu (*i u podnožky Christa, vysoká jmu se mohyla chystá*; předloha: *ad pedicas Christi tumulus fabricabitur isti*).

Kvalita českého překladu a dokonalé porozumění latinské předloze dává soudit, že jeho autor byl vzdělaným literátem. Je otázkou, zda jím mohl být Václav Hanka, když latinský originál velmi špatně četl i editoval a neporozuměl řadě výrazů. Na základě datace třetí redakce latinského originálu Libušina proctví je navíc zřejmé, že český překlad vznikl nejdříve ve 30. letech 15. století. Další otázkou zůstává, proč by případný falzátor vytvářel staročeský text z doby, kdy o kulturním rozmachu Čech nemůže být pochyb.

Historie sporu o pravost české verze Libušina proctví

Rukopis české verze Libušina proctví objevil podle vlastních slov na jaře roku 1848 Václav Hanka. Veřejnosti jej představil (spolu s latinskou verzí z přídeští muzejního rukopisu *Prima pars Johanicij*, sign. XVI D 15) na zasedání historické sekce Královské české společnosti nauk dne 28. června 1848; přítomni byli Pavel Josef Šafařík, Jan Erazim Vocel, Karel Jaromír Erben, Řehoř Zeithammer a Karel František Zap⁶⁾. Hanka sdělil, že rukopis české verze Libušina proctví našel ve vazbě rukopisu *De arte moriendi* z muzejní knihovny (stará signatura 940 – nikoliv jak udává Hanka 960 – dnes KNM sign. XVI G 8; podobným způsobem se dochovala celá řada staročeských památek např. *Klementinské zlomky*⁷⁾). Podle písma zařadil český rukopis do 14. století, i když uznal že se jedná o překlad latinského originálu. Hanuš uvádí⁸⁾, že mu později Šafařík sdělil, že Hankův referát „*poslouchal s usmíváním a nevírou, aniž by na to něco odpověděl*“. Naproti tomu (rovněž podle Hanuše⁸⁾) pokládal V. V. Tomek českou verzi Libušina proctví za nepodezřelou.

Oba rukopisy vydal Hanka následujícího roku v *Muzejníku*¹⁾, kde dataci upřesnil na první polovinu 14. století. Jak Hankův komentář, tak text obou verzí Libušina proctví jsou plny tiskových chyb. Hanka verše vztahuje buď na Elišku Rejčku, manželku Václava II., nebo na Elišku Přemyslovnu, manželku Jana Lucemburského a matku Karla IV. K české verzi Libušina proctví se

⁶⁾ *Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften in Prag* 6, 1851, s. 26–27.

⁷⁾ *Klementinské zlomky nejstarších českých legend*. Praha, SPN 1959.

⁸⁾ Hanuš I. J.: *Die gefälschten böhmischen Gedichte aus den Jahren 1816–1849*. Prag 1868, s. 67–72.

Hanka už nikdy nevrátil, dokonce pergamenové proužky (podle Hanuše⁸⁾) znovu vrátil do vazby rukopisu *De arte moriendi*. Na druhé straně je zajímavé, že latinskou verzi vydal Hanka ještě jednou jako přílohu svého německého vydání Dalimilovy kroniky⁹. Chtěl snad vydat lepší edici jako náhradu za nekvalitní text otištěný v *Muzejníku*? Proč nevydal i text český, například jako přílohu svých tří edic Dalimilovy kroniky?

Pravost české verze Libušina proroctví byla záhy napadena jednak v rámci útoků na Hanka a RKZ v časopise *Tagesbote aus Böhmen*¹⁰, a jednak v článku Maxe Büdingera¹¹. Büdinger označil Hankův nálezný jako nemožný („*ist es eine Impostur*“), a jak českou tak latinskou verzi označil za falzum a největší Hankův podvrh („*eine ganz moderne Fälschung vorgelegt, welche dasselbe berechtigt und verpflichtet, alle anderen aus seiner Hand [= Hankovy] empfangenen Gaben mit besonderer Vorsicht aufzunehmen*“). Žádné konkrétní filologické či jiné námitky však neuvedl. Na tyto výpady reagoval Palacký¹², který prozkoumal oba rukopisy Libušina proroctví, přičemž o latinské verzi neměl pochyb, kdežto o českém textu říká: „*Písmo se mi nezdá být jednolitě, ale obsahuje prvky, které lze přiřadit první a poslední čtvrtině čtrnáctého století a jeho kritické ohodnocení pouhým okem je tím těžší, když nyní jsou jednotlivé pergamenové proužky opět zasazeny do švů kodexu, ze kterého je Hanka podle své výpovědi 1849 vyzdal. Z jazykového hlediska vykazuje překlad nejen mnoho neslýchaného, nýbrž také skutečně pravopisné a gramatické chyby, které sice v pravých překladech z konce XIV. století nejsou bez obdoby, ale přece jsou vždy nápadné.*“ Závěrem Palacký uvádí, že pokud je česká verze Libušina proroctví Hankovým falzem, hovoří to naopak ve prospěch pravosti RKZ, neboť autor české verze Libušina proroctví nemůže být zároveň geniálním falzátorem RKZ. Na Palackého článek krátce odpověděl Büdinger¹³, a i když přiznal oprávněnost Palackého námitek jeho závěr odmítl. K Büdingerovi se ještě téhož roku vyjádřil i Nebeský¹⁴, který uvedl protiargumenty shodné s Palackým, a podrobil Büdingerovy vědecké metody kritice. V případě obou napadených památek až ironizuje: „*Nuže tedy*

⁹⁾ Hanka V.: *Dalimils Chronik von Böhmen*. Stuttgart 1859, s. 239.

¹⁰⁾ [Zeidler A.:] *Handschriftliche Lügen und palaeographische Wahrheiten. Tagesbote aus Böhmen* 7, 1858, Nr. 276, 6/10, s. 12; Nr. 285, 15/10, s. 1; Nr. 289, 19/10, s. 2; Nr. 292, 22/10, s. 1; Nr. 299, 29/10, s. 12.

¹¹⁾ Büdinger M.: Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern. *Historische Zeitschrift (München)* 1, 1859, Bd. 1, s. 127–152.

¹²⁾ Palacký F.: Die altböhmisches Handschriften und ihre Kritik. *Historische Zeitschrift (München)* 1, 1859, Bd. 2, s. 87–111.

¹³⁾ Büdinger M.: Entgegnung auf den Aufsatz des Herrn Palacký. *Historische Zeitschrift (München)* 1, 1859, Bd. 2, s. 112–117.

¹⁴⁾ Nebeský V.: Rukopis královský a p. M. Büdinger. *Časopis Musea království Českého* 33, 1859, sv. 2, s. 198–235.

Rkps. [míněn RK] je mu [Büdingerovi] podezřelý. Z jakých palaeografických a vědeckých důvodů? Těch, jak se zdá, nemiluje ona vysoká kritická věda, ježto proti našim starým památkám harcuje; – užívat jiných důkazů a sice takových, jakých klep poskytuje. Rkps Kr. je podezřelý, ne z příčin palaeografických, ale proto, že jej r. 1817 našel p. Hanka, jenž r. 1849 na světlo vynesl Libušino proroctví, což podle p. Büdingra je prý impostura, pakli se kdy někdo takové dopustil. Podivná věc s tím p. Hankou! R. 1817 začal jako mladý člověk tak slavně, že skoro půl Evropy se divilo, pak čekal přes 30 let a vytyl se najednou s tak bídným mrzákem, jako je Libušino proroctví.“

Je zajímavé, že jak Hankovi, tak Büdingerovi, Palackému i Nebeskému, zcela uniklo, že latinská verze Libušina proroctví je součástí Marignolovy kroniky, ačkoliv ji edičně zpřístupnil již Dobner roku 1768, včetně textu druhé redakce¹⁵⁾. Pravděpodobně to souvisí s přezíravostí, kterou k Marignolově kronice jako historickému pramenu měli. Teprve roku 1917 uvedl všechny redakce latinské verze Libušina proroctví do souvislosti Urbánek¹⁶⁾.

V souvislosti s útoky na pravost české verze Libušina proroctví byla téhož roku 1859 Vojtěchem Šafaříkem v přítomnosti V. V. Tomka a K. J. Erbena provedena chemická zkouška rukopisu, o které se zachoval dosud nepublikovaný soukromý protokol¹⁷⁾; vzhledem k jeho důležitosti jej přetiskuji v plném znění v příloze tohoto článku. Z protokolu plyne mnoho zajímavých informací. Především porovnáním míst, která podrobil Šafařík chemické zkoušce s dnešním stavem rukopisu plyne, že se jedná o ten samý rukopis který máme dnes k dispozici, a že pozdější spekulace o dvou rukopisech české verze Libušina proroctví jsou neopodstatněné. V době zkoumání byly proužky již znovu ve vazbě rukopisu *De arte moriendi*, ale daly se volně vytáhnout (Šafaříkovi se nezdály provázky vazby původní, což může souviset s tím, jak Hanka znovu všil pergamenové proužky do vazby). Ke zkoumání byl vyňat proužek „z prostředku knihy [míněno z výšky], jenž obsahuje začátky všech 19 řádků“, to potvrzuje, že výše zmíněné číslice na proužcích označují jejich pozici ve vazbě (dnešní první proužek je opatřen číslicí „4“). Podle optického pozorování se Šafaříkovi zdálo, že písmena byla nejprve naznačena tužkou nebo černou křídou, a následně obtažena barvou, kterou lze snadno smýt vodou. Zbytky písma po vymývání neposkytovaly reakci se sulfidem amonným (v případě, že by se jednalo o železito-duběnkový inkoust, objevily by se černé nebo tmavé kontury písma v důsledku reakce železitých

¹⁵⁾ *Monumenta historica bohemie nusquam antehac edita. Tomus II.* Collegit Gelasius Dobner. Pragæ, Joannes Josephus Clausner 1768, p. 232.

¹⁶⁾ Urbánek R.: K české pověsti královské. *Časopis společnosti přátel starožitností* 25, 1917, s. 12–13.

¹⁷⁾ Protokol je uložen v Archivu Akademie věd ČR, osobní fond Vojtěcha Šafaříka, karton I III c) 86. Za pořízení opisu děkuji Mgr. Daně Mentzlové.

iontů v pergamentu se sulfidovými anionty). Se sulfidem amonným nereagovala ani hmota písma nesmytého vodou. Rukopis tedy není psán inkoustem, ale barvou. Podle Šafaříka měli Erben a Tomek před chemickou zkouškou českou verzi Libušina proroctví za pravou, ale výsledky zkoušky je přesvědčily o opaku. Zajímavé je, že se závěry zkoumání rozhodli nezveřejnit, jen ústně sdělit Palackému, který „*ant' prý – jsa potud o přesnosti té památky přesvědčen – obranu její němčinou spisuje*“. Jednalo se snad o výše uvedený Palackého článek jímž odpovídal na Bügingerovy námitky?

Celý spor zrekapituloval po několika letech Ignác Jan Hanuš, který ve své knize z roku 1868 pojednávající o „falzifikátech“ české literatury věnoval oběma verzím Libušina proroctví rozsáhlou kapitolu⁸⁾. V závěru se vyslovuje spíše proti pravosti českého překladu Libušina proroctví, ale definitivní soud ponechává otevřený, vzhledem k tomu, že v té době byl rukopis nezvěstný: „*Knihovník Vrtítko hledá snaživě, ale marně v Museu kodex, kde mají být ukryty papírové [omyl Hanušův, samozřejmě pergamenové] proužky: když budou nalezeny, dosáhnou snad kritického světla dne.*“

Nezvěstné pergamenové proužky s českou verzí Libušina proroctví se znovu na „světle dne“ objevily až po téměř deseti letech, když je v 23. července 1877 Muzeu věnoval pater Karel Navrátil. Svědčí o tom Muzejník¹⁸⁾, kde je mezi dary ke sbírce rukopisů uvedeno „*Fals. Proroctví Libušino*“. Navrátil rukopis získal roku 1874 z pozůstalosti po skriptorovi muzejní knihovny Josefu Alexandrovi Dundrovi¹⁹⁾. Zdá se, že Dundr rukopis zcizil. Možným vysvětlením je, že (za předpokladu že je rukopis české verze Libušina proroctví falzem) byl jeho autorem a poté, co rukopis vyvolal kontroverze jej raději z Muzea odnesl. Proč

18) Zpráva o Museu království Českého za rok 1877. *Časopis Musea království Českého* 51, 1877, sv. 2, s. 414.

19) O tom, že rukopis české verze Libušina proroctví pochází z Dundrovy pozůstalosti svědčí děkovní dopis správního výboru Musea království Českého Karlu Navrátilovi, faráři v Karlíně, z 1. června 1877, kde jmenovanému děkují za „*falsifikát Libušina proroctví, který před časem z Musea byl zmizel a nedávno mezi papíry po neb. skriptoru Dundrovi opět byl nalezen*“ (Archiv Národního muzea v Praze, fond NM 1818–1960, registratura NM, karton 29, inv. č. 418). Ve stejném roce udává Adolf Patera ve své zprávě o Dundrově pozůstalosti, že část Dundrovy sbírky má „*pan páter Navrátil, který si též vybral mnoho listin a přepisů Dundrových*“ (Archiv Národního muzea v Praze, fond NM 1818–1960, registratura NM, karton 29, inv. č. 516). Anabázi rukopisu české verze Libušina proroctví by měl ještě popisovat „*připis p. min. Josefa Jirečka, adresovaný výboru musejnímu ze dne 4 máje 1877*“ z registry muzejní, který byl čten při chemické zkoušce rukopisu roku 1886 (srv. Protokol o druhé schůzi muzejní komise rukopisní . . . kteráž se konala dne 19 června 1886. *Časopis Musea království Českého* 61, 1887, s. 303–305). Tento případ je však toho času nezvěstný – nepodařilo se mi jej najít ani v registratuře NM uložené v Archivu Národního muzea (prohledával jsem jak rok 1877 tak 1886), není ani uložen v Knihovně Národního muzea (za ochotné byl marně hledání děkuji vedoucí oddělení rukopisů a starých tisků Mgr. Martě Vaculínové, Ph.D.).

by tak ale činil? Dundr, dnes pozapomenutá postava (po studiích na technice byl nejdříve úředníkem a učitelem, od roku 1847 skriptorem muzejní knihovny), byl svým současníkům znám jako podivín a podle svědectví Josefa V. Friče²⁰⁾ velmi těžce nesl Hankovu proslulost: „*I sedával jsem [v muzejní knihovně] po boku ztřeštěného Alexandra Dundra, jenž tehdy již měl tajnou pífkou na Hanku, protože vynalezl ‚Královédvorský rukopis‘, když trval (Dundr) v tom hrdém sebevědomí, že by to byl sám také jistě dovedl.*“ O tom, že se nakonec Dundr pokusil o vytvoření falza svědčí tzv. Epos o Krokovi, značně neobratný podvrh psaný podivným písmem zelenou psací hmotou na pergamenovém dvojlistu, který je součástí opisu *Práv císařských* pořizovaným právě Dundrem roku 1865 (uloženo v KNM sign. IV H 34). Jak zjistil Antonín Škarka²¹⁾ jedná se o pouhý přepis Jungmannovy básně Krok (publikované poprvé roku 1821), otázkou je proč jej někdo – nejpravděpodobněji Dundr – vyrobil. Škarka uvažuje buď o amatérské starožitnické hříčce nebo o žertu či škodolibosti, případně o „*léčku nastraženou někomu, kdo měl takto naletět a spálit se a z něhož si chtěl padělatel vystřelit, možná jej i společensky nebo vědecky zesměšnit, ponižit a blamovat*“. Mohlo se jednat o první Dundrův pokus, který následoval zdařilejší podvrh české verze Libušina proroctví? A je-li česká verze Libušina proroctví falzem, kde vzal Dundr český překlad, když jeho pořizování bylo zjevně mimo jeho možnosti? Opsal jej někde a dal tak autentickému textu jen novou tvář, která měla Hanku „odhalit“ jako padělatele? Zjistil to Hanka a proto raději pergamenové proužky české verze Libušina proroctví opět zašil do desek knihy kde je objevil? A je to důvodem proč se k české verzi Libušina proroctví už nikdy nevrátil (a jeho obranu ponechal Palackému), zatímco latinskou editoval znovu, opraveně? Podobnou hypotézu o Dundrově autorství rukopisu české verze Libušina proroctví vyslovil i (tehdy obránce RKZ) Jaroslav Šonka²²⁾.

V období velkých rukopisných bojů kolem roku 1886 byla česká verze Libušina proroctví několikrát zmíněna jako ukázka Hankova „falzátorství“. Zmiňuje jí zejména Truhlář, který ve svém článku v *Athenaeu*²³⁾ publikoval „*seznam obecně již uznávaných falsifikátů*“ v němž uvádí na posledním místě „*X. Libušino proroctví v českém rouše*“. Podobně se o rukopisu vyslovuje Masaryk²⁴⁾, který uvádí, že „*v případě padělku Libušina proroctví jest Hanka z falšování i patrně usvědčen*“, ale odvolává se pouze na Hanuš⁸⁾. V jiném článku²⁵⁾, v němž

²⁰⁾ *Paměti J. V. Friče*. Uspořádal a poznámkami opatřil H. Traub. Praha, ELK 1938, s. 43.

²¹⁾ Škarka A.: Epos o Krokovi – poslední romantické falzum z rodiny RKZ? *Česká literatura* 25, 1967, s. 360–365.

²²⁾ Ivanov M.: *Tajemství RKZ*. Praha, Mladá fronta 1969, s. 292–295.

²³⁾ Truhlář J.: Desatero falsifikátů musejních. *Athenaeum* 3, 1885/1886, č. 8–9, s. 355–356.

²⁴⁾ [Masaryk T. G.]: Přílohy. *Athenaeum* 3, 1885/1886, č. 8–9, s. 363–365.

²⁵⁾ Masaryk T. G.: Některé pochybnosti palaeografické apod. *Athenaeum* 3, 1885–86, č. 6, 15/3, s. 200–201.

se Masaryk zabývá paleografickými otázkami RKZ, se české verze Libušina proroctví dovolává: „*Přeptával jsem se velmi dobrých palaeografů, zdali nápodobá starého písma je tak nesnadná, jak se u nás říká, a slyším, že nikoliv. Je na př. faktum, že falešné ‚Libušino proroctví‘ – chované v Museu – mnohem pěknější a lepší má písmo nežli RK.*“

Vyvrcholením rukopisných bojů byl chemický a mikroskopický průzkum podezříváných rukopisů z muzejní sbírky. V jeho rámci byl při druhém zasedání komise dne 19. června 1886 zkoumán i rukopis české verze Libušina proroctví²⁶⁾. Hned na počátku zkoumání oznámil Vojtěch Šafařík, že „*za živobyti otce svého [Pavla Josefa Šafaříka] roku 1859 dne 8 června zkoušel ‚Libušino proroctví‘, o čemž byl sobě napsal zevrubný protokol. I prohlásil, že onen zlomek, jež tehda zkoušel, byl pergamenem i písmem jiný, nežli tento zlomek zde předložený*“. Jak toto Šafaříkovo prohlášení vysvětlit? Viděl nyní opravdu jiný exemplář, než který objevil Hanka roku 1849? Domnívám se, že ne. Porovnáme-li totiž rukopis české verze Libušina proroctví se Šafaříkovým protokolem z roku 1859, je podle zanechaných chemických stop a poškození patrné, že jde o jeden a týž rukopis. Ostatně na fotografii publikované Grérgem roku 1886 jsou tato poškození rovněž patrna²⁷⁾. Snad Šafaříka jen zmátl vzhled rukopisu, protože již byl vyňat z vazby a opatřen podlepením papírem, aby jednotlivé pergamenové proužky držely pohromadě (neboť při zkoumání roku 1859 Šafařík neviděl rukopis celý, ale pracoval jen s prvním proužkem). Snad jej zmýlila paměť, neboť od prvního zkoumání uplynulo bezmála třicet let. Při vlastní zkoušce byl pod mikroskopem, zcela ve shodě s předchozím zkoumáním roku 1859, objeven „*spodní tenký ductus tužkou*“, tedy předkreslení písmen pod hmotou písma. Hmota písma byla zkoumána sulfidem amonným a na šestém proužku ve dvanáctém řádku ve slově *Euandr* hexakvanoželeznatanem draselným (Giobertiho tinkturou), kdy vznik červenohnědé barvy byl důkazem přítomnosti měďnatých iontů²⁸⁾, ale protože se barva písma změnila jen málo bylo usouzeno, že se nejedná o inkoust, ale spíše o barvu. Závěrem Šafařík prohlásil, že „*toto ‚Libušino proroctví‘ jest nemotorná strakatina podobné inspirace, jako v ‚písni na Vyšehrad‘, jenom že ještě chatrnější*“. Rukopis české verze Libušina proroctví byl tedy muzejní komisí označen jako falzum. Šafaříkovo prohlášení o tom, že tento rukopis je jiný než který zkoumal roku 1859 spolu s výše zmíněným zmizením a znovuobjevením rukopisu vedl k tomu, že se objevily pověsti o dvou

²⁶⁾ Protokol o druhé schůzi musejní komise rukopisní ... kteráž se konala dne 19 června 1886. *Casopis Musea království Českého* 61, 1887, s. 303–305

²⁷⁾ Grégr J.: *op. cit.* ³⁾ Podle chybějící modré skvrny ve slově *Euandr* je patrné, že fotografie vznikla před chemickou zkouškou provedenou roku 1886.

²⁸⁾ Dnes je místo zkoušky zmodralé v důsledku rozkladu použitého hexakvanoželeznatanu draselného.

verzích Libušina proroctví (tak například Truhlář²⁹⁾). Jak je ale uvedeno výše jednalo se o pouhé nedorozumění, a vždy existoval jen jeden a týž rukopis české verze Libušina proroctví. Do konce 19. století se o rukopisu jako o jasném falsu zmiňují jen Grégr³⁾ a Josef Hanuš³⁰⁾.

O paleografický důkaz podvrženosti rukopisu české verze Libušina proroctví se v roce 1917 pokusil ve svém kontroverzním článku Václav Hrubý³¹⁾, který jeho autorství spolu s ostatními spornými památkami připsal Václavu Hankovi. Opakuje navíc tvrzení o dvou rukopisech české verze Libušina proroctví.

V rámci jubilejního vydání RKZ³⁾ se v roce 1936 Josef Karlík a Václav Seykora pokusili nezaujatě shrnout stav dosavadního sporu o RKZ i ostatní sporné památky. Dotkli se letmo i české verze Libušina proroctví a vydali i její dosud poslední edici, včetně převodu do novočeštiny. Pro rukopisnou otázku však problematika Libušina proroctví nebyla podstatná a zajímavá, a například Flajšhans ani Mareš se k němu nikdy nevyjádřili.

Ani v rámci Ivanovových akcí v 60. letech minulého století se Libušinu proroctví nevěnovala hlubší pozornost, k žádným novým zkoumáním nedošlo.

Z hlediska filologického se české verzi Libušina proroctví dosud nejobsáhleji věnoval Julius Enders, a to nejprve v samizdatovém textu z roku 1973³²⁾, který posléze částečně vplynul do jeho Jazykovědného rozboru RKZ³³⁾. Enders hodnotí jazykovou stránku české verze Libušina proroctví jako umělou s knižními výrazy, text „*nezná lidové zvratné si (v RZK poměrně časté) má jen knižní sobě ... při slovesech má LP takřka výhradně mrtvé, tj. čistě vidové praeuffixy ... v tom je arci příkrý rozdíl proti RZK*“. Po metrické stránce „*český autor závodil se svým latinským předchůdcem ... celkem úspěšně ... Psychologicky je dost nepravděpodobné že by si takovou práci dal padělatel, který by ještě k tomu latinské verše překládal do staré češtiny ... s účelem naprosto nepochopitelným*“. Vznik překladu datuje Enders asi do 15. století, a uzavírá „*není to památka lidová, nýbrž knižní, pocházející od vzdělaného jedince s širšími zájmy.*

²⁹⁾ [Truhlář, J.:] Anerkannte Falsa der böhmischen Literatur aus der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts. *Archiv für slavische Philologie* 10, 1887, s. 101–105.

³⁰⁾ Hanuš J.: Dějiny literatury české. In: *Památník na oslavu padesátiletého panovníckého jubilea JV císaře a krále Františka Josefa I.* Praha 1898, s. 19. Stejně se o české verzi Libušina proroctví jako o padělků vyjádřil ve stati *Padělky romantické družiny* (Hanus, J., Jakubec, J., Máchal, J., Vlček, J.: *Literatura česká devatenáctého století. Díl první.* 2. vydání. Praha, Jan Laichter 1911, s. 868), kde píše „*Libušino proroctví, jímž Hanka, kdysi tak mistrovský padělatel, svou dráhu ukončil jako „všední fušer“ r. 1849*“.

³¹⁾ Hrubý V.: Psal Hanka Rukopis královédvorský? Jubilejní vzpomínka paleografova. *Český časopis historický* 23, 1917, s. 1–37 a 280–309.

³²⁾ Enders J.: *Libušino proroctví – pokus o rehabilitaci textu i jeho nálezece.* Strojopis, Bruntál 27. prosince 1973, 12 s.

³³⁾ Enders J.: *op. cit.* ⁴⁾, s. 342–344.

Pro lingvistu zde není ani jeden důvodný podnět k podezření z nějaké mystifikace...“. Jako zajímavost udává, že česká verze Libušina proroctví vykazuje některé textové shody se staročeským Životem svatého Kyrilla, sv. Methuda a svaté Ludmily z Pasionálu muzejního.

Závěrem

V tomto článku jsem podal novou edici české verze Libušina proroctví, provedl stručný rozbor jejího obsahu a závislosti na verzi latinské a zrekapituloval průběh sporu o její pravost – za podstatné pokládám zejména to, že se podařilo prokázat existenci pouze jediného rukopisu české verze Libušina proroctví. Na základě výsledků chemických zkoušek lze mít za to, že hmotná stránka české verze Libušina proroctví není autentická. Zůstává však otázkou kdo a kdy vytvořil text. Václav Hanka ani Alexandr Dundr nepadají vzhledem ke kvalitě textu v úvahu. Opsal kdosi (Dundr?) text ze starší – snad i pozdně středověké – předlohy, která pak byla zničena nebo ztracena?

Příloha

Soukromý protokol o chemickém průzkumu české verze Libušina proroctví Vojtěchem Šafaříkem roku 1859 (Archiv Akademie věd ČR, osobní fond Vojtěcha Šafaříka, karton I III c) 86).

Libušino proroctví

V neděli 6. května 1859 odebral jsem se o ½9-té ráno do městského archivu Pražského, byv – po předběžné úmluvě s p. Tomkem – dnem předtím od p. archiv. Erbena k tomu vyzván. Měl jsem při sobě svůj Ploesslův mikroskop a reagentie. Pan Erben ukazoval mi staré listiny a knihy (též asi věku co proroctví) s písmem lesklým černým, mimoto zlomek proužků z Dalemila, tétěž asi doby (jen asi 25 mm dlouhý a 10 mm široký, z obou stran popsáný, zvíci 1½ řádku.)

V 9 h přišel p. Tomek a dali jsme se do zkoušení Libušina proroctvie. První pohled na proužky v knize vložené a všité, ale okolo nítí prostřížené, tak že zase vyndati se mohly, nebudil podezření; ale na bystřejší pohledění viděla se mi ruka nejistá, nerovná, a písmo nepřisvojené nážlutlé, nikoli hnědé, vlastně strakaté, ze žlutých hnědých a černých partikulí v jedné a tétěž liteře složené. Na proužku námi výhradně zkoušeném jsou první řádky jm. Iní (Rub...išek) temnější nežli ony spodní, bledě žluté.

Provázký, jimižto kniha sešita, tlusté, nové, nic nestlačené, jakož porovnání se 5–6 rukopisy a knihami na místě předsevzaté ukázalo; nebo v těch všude nit sploštěna, ač ovšem zřetelněji u tenkých než u tlustých. Proužek vyňatý^a ještě zřetelněji jevil známky již vytčené, a krátké prohlédnutí lupou vyneslo na jevo, že téměř ve všech literách, psaných barvou jasně žlutohnědou, temnější tenký nákras viden, jenž někdy poněkud formou od litery pérem tažené se liší (ř. 7 kazdym), a z většího dílu barvou zakryt (id. ib., ř. 9 Jiz, ř. 14 krzie), u některých ale vedle běží, a sám o sobě může býti stopován (nejlíp ř. 16 Wsady, ř. 7 kazdym). Popaření Ploesslovým mikroskopem (zvětšením 30, 70, 100) potvrdilo věc tu docela i patrně.

Nemohl jsem jinak za to míti, nežli, že písmena nejprv tužkou naznačena a pak teprve pérem tažena, když pak se několikráté přihodilo, žeť péro čárky tuhové se minulo a ji nezakrylo. PP. Erben a Tomek, mnou o té nepřijemné okolnosti zpravení, též, i lupou i (později, pro nezvyklost mikroskopického hledění) mikroskopem se o tom přesvědčili, a mně přisvědčili, že ductus tu dvojí, ač nechtěli tvrditi, že by to právě tužka byla. A v skutku, mohloť i černé křídý užito býti, ač obzvl. čárka v písmeně W (ř. 16 Wsady) čárce ostrou tužkou na pergameně tažené k nerozeznání podobna. Také pod mikroskopem nerozeznati od takových čárek.

Chemická zkouška počala smytím písma vodou. Proužek Dalemila vodou hned a lehko se smyl, ale smyté písmo sulphydratem ammonatým potřené dříve jedné minuty zřetelně a temně zelenošedé zase vystouplo; na jiných blánách, obzvl. písma lesklého (v němž gumma věkem ještě nespráchnivěla), písmo ani smýti se nedalo, jenom pomocí vody sedřítí, a pak ještě (ačkoli slabě) reagentiemi na světlo vyšlo. Na druhé stránce proužku Dalemilova slovo od p. Erbena nehtem vyškrábané taktéž, sulphydratem jsouc natřeno, dříve 1 minuty temně vylezlo.

Na proužku Lib. pror. ř. 12 slovo sejze chomáčkem bavlny do vody omočeným slabě třené tak zbledlo, že jsem – nechtěje je pro důležitost filologickou docela zničit – ustal; p. Tomek pak vyhledal ke druhé zkoušce slovo (ř. 2) (W)ěšč(kyně): sešlotě třením lehkým asi ½ minutovým docela, že téměř jen slabé sledy e...e zůstaly (W jsem nedotknul). Pergamen na tom místě velmi zbělel. Nechav mu zběžně uschnouti, potřel jsem místo sulphydratem. Po delším a opětovném působení skumadla jen slabé a takořka pochybné sledy zelenavé se vynořily. Natřevše pak slovo (vodou nemyté a původně zachovalé) wecs (ř. 14)^b sulphydratem silně, nepozorovali jsme ani po několika minutách

^{a)} Jak je patrné z dále Šafaříkem citovaných slov jednalo se o první proužek. Protože však první řádek rukopisu (tj. nadpis „*Proroctvie Lubušino*“) je posunut doprava, je na prvním proužku pouze devatenáct řádek textu. Z tohoto důvodu veškerá dále Šafaříkem uváděná čísla řádků jsou oproti edici rukopisu menší o jednotku.

^{b)} Asi omyl Šafaříkův, patrně jde o slovo *Viecs* na 18. řádku.

nejmenší změny, nýbrž zdálo se, že rudne a bledne, i usušené bylo pak patrně bledší nežli před tím. Písmo leskle hnědé, ale částečně odřené na vazbě jednoho kvartantu z archivu zčernalo silně skumadlem, nebyvši [před tím] vodou smyto, ovšem jen tam, kde bylo inkoustu, ne tam, kde již bylo sedřeno.

Nyní pak již pp. Tomek a Erben, ač ještě před ½ hodinou (před začatím zkoušek) za to byli měli, že věc přesná, i ani filologické pochybnosti (sejže! mohyla!), ani nedostatek lůžka od niti vtištěného (ve vazbě několikastoleté), ani povaha děr do proužků patrně nožikem vřezaných (rhombických), nikoli jehlou vpichnutých atd. nevadily jim v té domněnce: nyní se přesvědčili, a uznali, že to „hřích Hankův“ (slova Erbenova). Nyní mi ještě sdělil p. Tomek, že přepis a otisk českého textu, (p. Hankou učiněný) bez chyby jediné, kdežto v latinském textu (jak známo) jich nemálo.

Pergamen sám dosti hladký, ale tenký, vetchý, a beze vší pružnosti, takorča hadrovitý, jen na jedné straně popsáný, jakoby z úmyslu pošpiněný. Kraje proužků viděly se mi příliš ostré na proužky staré. Pan Erben ukazoval pak proužky ve všelijakých knihách městského archivu obsažené, a nad pochybu staré, popsané i nepopsané. Jsoutě vesměs velmi pružny, dlouhým ležením a tlakem tak ve dvě slehlé, že jich jenom násilím lze rozložit, pak obyčejně propíchnuty a niti násilně ke hřbetu přitaženy, mimoto sledy nití (jako žlábek nebo lůžko) do nich vtlačeny a třebaš sebe méně přec patrně vidny.

Schůze ukončila se slibem a úmluvou jmenovaných pánů, vrátiti rkps. p. Hankovi a nepromluvíti o tom nikomu, jenom p. Palackému pod rukou sděliti resultát a jméno chemika, pro výstrahu jeho, an' prý – jsa potud o přesnosti té památky přesvědčen – obranu její němčinou spisuje. Rozešli jsme se po 10té, a já výsledek ihned otci sdělil, jakož i tuto zprávu napsal.

Skoumali jsme opatrně jediný proužek, a sice asi z prostředku knihy, jenž obsahuje začátky všech 19 řádků. Červené okrasý iniciálek bohužel jsem zkoušeti opomenul (zda miniem neb rumělkou psány), ač na nich nezáleží, kde falsissimum patrné.

Knížka p. Hankova, ve které Lub. pror. vloženo (12°), patrně nezavírá se dobře, složky patrně vnově sešity, kniha nezavírá se dobře, rozchlípuje se, nejsouc [přeskami] stažena; zvenčí pak hned viděti mezery listů (tam kde proužky). Toho při knihách archiválních patrně tak není.

Tento věrný přepis ze svých zápisek učinil jsem pro pana prof. Hattalu dne 16. února 1880.

Prof. Vojtěch Šafařík

Rukopisná anketa 2009

KAREL NESMĚŘÁK

Na loňské XVI. řádné valné hromadě České společnosti rukopisné inicioval člen Společnosti pan Zdeněk Šutera uspořádání ankety k problematice RKZ, která by podnítila širší diskusi o stavu Rukopisného bádání. Česká společnost rukopisná tedy využila čtyřicátého výročí vydání sborníku *RKZ – Dnešní stav poznání*¹⁾, který shrnul námítky odpůrců Rukopisů, a formou osobních dopisů požádala vybrané odborníky, spisovatele a novináře o zamyšlení nad následujícími otázkami:

1. Jaký je Váš názor na stáří RKZ; do které doby lze klást jejich vznik, případně koho lze považovat za jejich autora?
2. Výsledky bádání kterého oboru jsou pro Váš názor nejdůležitější?
3. Myslíte si, že otázka původu RKZ je jednoznačně vyřešena?

Anketní dopisy byly odeslány v průběhu července 2009, jejich adresáti byli požádáni o odpověď do symbolického 16. září 2009.

A jaké jsou výsledky této ankety? Z oslovených sedmdesáti šesti adresátů odpovědělo devatenáct²⁾, tedy jedna čtvrtina; odečteme-li ovšem zdvořilá odmítnutí (šest adresátů) klesá počet obdržených odpovědí na pouhých 17,1 % z oslovených.

Na první otázku, dotýkající se stáří a autorství RKZ, všichni respondenti odpovídají, že podle jejich názoru Rukopisy nepatří do doby, do které se hlásí. Jejich původ je podle respondentů mladší, přičemž

- šest respondentů (tedy 46,2 % z odpovídajících) se domnívá, že RKZ vznikly v 19. století v okruhu Václava Hanky, jeden z nich nevyklučuje ani účast Josefa Jungmanna;
- čtyři respondenti (30,8 % z odpovídajících) klade vznik Rukopisů do 19. století, ale jejich připsání Václavu Hankovi považuje buď na nepravděpodobné nebo i nemožné;

¹⁾ RKZ – Dnešní stav poznání. M. Otruba (red.). *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, 13/14, 1968/1969, 421 s.

²⁾ Všechny obdržené odpovědi jsou uloženy v Archivu České společnosti rukopisné.

- dva respondenti pokládají za možné, že Rukopisy vznikly před rokem 1800, ale nikoliv v době ve které se hlásí;
- a konečně jeden respondent otázku datace nespecifikuje (ale vylučuje jejich vznik v době kam se RKZ hlásí).

Vzhledem k převážně humanitnímu zaměření oslovených nepřekvapuje, že za stěžejní v neprospěch středověkého původu RKZ považuje většina odpovídajících výsledky humanitních disciplín, zejména jazykovědy (jedenáct respondentů, tedy 84,6 %). V neprospěch RKZ hovoří podle čtyř respondentů i výsledky věd exaktních. Nicméně podle názoru jednoho respondenta je prudký rozpor mezi výsledky humanitních věd (proti pravosti) a věd exaktních (pro pravost).

Otázka jednoznačného vyřešení původu RKZ není podle deseti respondentů jednoznačně vyřešena (tedy podle 76,9 % z odpovídajících), přičemž pět respondentů se domnívá že tuto otázku ani není možné vyřešit. Naproti tomu podle tří respondentů (23,1 % z odpovídajících) je jednoznačné, že Rukopisy vytvořil v 19. století Václav Hanka.

Většina respondentů připojila k odpovědím na jednotlivé otázky menší či větší komentář či úvahy o významu RKZ pro české dějiny i literaturu. Řada z nich ocenila i činnost či snahy naší Společnosti:

- *„Dovolte, abych vyjádřila České společnosti rukopisné uznání za to, že se s takovým zápalem věnuje dvěma rukopisům, které jsou ve sbírkách naší knihovny.“* Mgr. Marta Vaculínová, Ph.D., vedoucí oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea
- *„Pokud jde o Vaši organizaci, obdivuji nadšení, s nímž se tématu věnujete. Pokud soudíte, že ‚Ivanovův‘ tým něco zanedbal či zkreslil, je jistě legitimní usilovat o nové vědecké prověření.“* PhDr. Ivo Rejchrt, Gymnázium Dvůr Králové nad Labem
- *„Vítám proto Vaši iniciativu, s níž hodláte znovu vzbudit zájem badatelů o studium RKZ.“* PhDr. Danuše Kšicová, DrSc., Ústav slavistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity
- *„Závěrem mi dovoluji říci, že bez ohledu na to, jaké názory Vaše Společnost zastává a hlásá, považuji její činnost za záslužnou. Historie RKZ, jejich vliv a role při formování české národní kultury, ostatně i spory o jejich původ atd., to vše je nesmírně vzrušující. Jako učitele budoucích češtinářů mne pokaždé mrzí, když studenti pouze opakují, co se o této otázce naučili, místo aby něco z RKZ pozorně četli, popř. pak srovnali s ověřeně středověkými českými texty, anebo se zamysleli nad tím, kolik literátů a dalších umělců RKZ inspirovaly apod. Záslužná je samozřejmě i každá nová edice RKZ. Rovněž vítám, kdykoli se Vám podaří otázku RKZ medializovat. Mnohým (příznávám, i mně) může Vaše argumentace připadat i tendenčnější než např. zmíněný sborník*

Národního muzea ale důležité je, když to vyvolá zájem. Lhostejnost a zapomínání by byly nejhorší.“ PhDr. Jan Horálek, Ph.D., Katedra bohemistiky pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně.

Výsledky ankety ukazují, že přeci jen nastává jistý posun ve vnímání RKZ. I odborníci, kteří se jimi zabývají *ex professo* přiznávají Rukopisům kladný význam pro českou literaturu a dějiny, uznávají jejich literární kvalitu a především přestávají papouškovat teorii o účasti Václava Hanky na vzniku RKZ. Sympatické je i to, že jsou nakloněni novému zkoumání, a to i v humanitních vědách, které doposud považovaly otázku RKZ za „jednoznačně vyřešenou“. Na tuto Rukopisnou anketu 2009, jejíž výsledky zde byly stručně rekapitulovány, naváže Rukopisná anketa 2011, kterou Česká společnost rukopisná uspořádá v roce 220. výročí narození a zároveň 150. výročí úmrtí Václava Hanky.

Julius Enders. Sborník vzpomínek a statí. Praha, Česká společnost rukopisná 2010, 78 s.

Kromě základního biografického náčrtu a úplné bibliografie jsou v jednotlivých příspěvcích sborníku – jímž chtějí autoři vzdát hold památce filologa, velkého obránce RKZ a vzácného člověka PhDr. Julia Enderse – jsou zachyceny jak jednotlivé oblasti, jímž se Enders věnoval (filologická a estetická problematika RKZ i dalších staročeských památek, překlady antické poezie), tak i osobní vzpomínky a impresy jeho přátel. Ukázky z Endersových dopisů a jeho poezie umožňují alespoň trochu nahlédnout do duševního a duchovního světa tohoto výjimečného muže.

Obsah sborníku

- Karel Nesměrák: *PhDr. Julius Enders život a dílo*
- Jiří Urban: *Moje svědectví o Juliu Endersovi*
- Robert Jan Hřebíček: *Vzpomínka na Dr. Julia Enderse*
- Otakar A. Kukla: *Jak se z nás stali přátelé*
- Radomil Šolc: *Listy přátelské*
- Dana Mentzlová: *Endersovy překlady Aischylových tragédií*
- Jiří Urban: *Básník Enders*

Cena sborníku pro členy ČSR je 50 Kč plus 30 Kč poštovné, pro ostatní zájemce 80 Kč plus 30 Kč poštovné; pro knihovny a odborná historická a bohemistická pracoviště zdarma. Objednávky vyřizuje Karel Nesměrák, Tusarova 24/1250, 170 00 Praha 7, e-mail: nesmerak@natur.cuni.cz

Členské zprávy

Blahopřání

Výbor České společnosti rukopisné srdečně blahopřeje našim členům Ing. arch. Radomilu Šolcovi a Prof. Zdeňku F. Danešovi, kteří v tomto roce oslaví významné životní jubileum. Přejeme hodně zdraví, osobní pohody a úspěchů.

Za Edmundem Teyrovským

Na samém počátku tohoto roku nás navždy opustil Ing. Edmund Teyrovský, nevolený ale faktický předseda kalifornské pobočky České společnosti rukopisné.

Narodil se 6. června 1921 v Praze. Svůj pobyt v rodné vlasti ukončil v roce 1948, kdy se vydal se svojí ženou Jiřinou ilegálně na bavorskou stranu Šumavy. Velmi dramatický přechod hranic zakončili Teyrovští v uprchlickém táboře, kam přibyli bez jakýchkoli finančních prostředků. Po velkém strádání v táboře získali povolení k cestě do Austrálie. Tam se museli velice těžce protloukat. V roce 1955 zamířili ze Sydney do Spojených států, kde díky obrovskému pracovnímu nasazení vybudovali vlastní firmu na chemické ošetřování látek.

Povědomost o existenci naší společnosti získal pan Teyrovský od pana Sammera, jenž emigroval na americký kontinent v roce 1966 a jehož syn získal v restituci dům v Grafické ulici na Smíchově, kde měla svého času poštovní schránku naše Společnost. Počátky našich vzájemných kontaktů se datují do roku 2000: nejprve putovala do Kalifornie zásilka publikací, a brzy na to jsme měli příležitost seznámit se v srpnu 2001 s manžely Teyrovskými osobně. Zorganizovali jsme k této příležitosti setkání v salonku v Národním domě na Vinohradech, během něhož jsme vyslechli přednášku o pronikání barev do vláken bavlny, což má jakousi obdobu s pronikáním inkoustu do pergamenu, tedy procesem, na jehož základě prof. Bělohoubek určil stáří Rukopisu královédvorského. Pan Teyrovský byl chemik jako jeho otec, jenž byl asistentem u prof. Schneidera, rukopisníkům dobře známého publikací *Poznámky k námitkám proti Bělohoubkovým zkouškám RK*. Setkání s manžely Teyrovskými se pak ještě několikrát opakovalo na různých místech za jejich zájezdů do vlasti.

Díky jejich agitaci mezi krajany v Kalifornii, byli do řad Rukopisné společnosti získáni další členi, jimž pak pan Teyrovský rozesílal Zprávy a od nichž vybíral členské příspěvky. Velké naděje pan Teyrovský u nás vyvolal, když využil svých kontaktů k oslovení Gettyho nadace stran hmotného zkoumání Rukopisů. Prostředníkem k tomuto jednání byl jeho dobrý známý pan Petr Wohlmut, jenž se dobře znal s tehdejším vedením nadace a předložil mu český rukopisný problém, do něhož byl sám dobře zasvěcen. Po vyjednávání, které se táhlo skoro celý rok 2002 nám poslal do Prahy výsledné rozhodnutí, že se Gettyho nadace nemůže v tomto sporu angažovat, zřejmě pro politickou dimenzi sporu.

Měl i dobré styky s poslancem Karasem, jemuž nastínil rukopisný problém a připravil půdu pro další jednání, které se sice uskutečnilo, ale nakonec nepřineslo kýžený výsledek.

Zájem o rukopisnou problematiku zažehl pan Teyrovský u svého vnuka Štefana, jenž studoval na Stanfordské univerzitě a měl předpoklady zhostit se podobného úkolu, jako kdysi prof. Bělohoubek. Také díky panu Teyrovskému navázala Rukopisná společnost kontakt s profesorem Vávrou ze Stanfordské university, jenž nás informoval o některých možnostech hmotného průzkumu rukopisů dle jemu známých metod.

Bohužel se nepodařilo za života pana Teyrovského dosáhnout svolení k novému hmotnému průzkumu Rukopisů, ať už by to bylo v domácím prostředí nebo s účastí odborníků zahraničních, které s takovým nasazením zainteresoval.

Třebaže rukopisná literatura nebyla z pera pana Teyrovského obohacena o žádný text, jeho obdivuhodné aktivity, směřující k vyřešení nejdelšího literárněvědného sporu na světě, nebudou nikdy zapomenuty. JIŘÍ URBAN

Zpráva o XVII. řádné valné hromadě České společnosti rukopisné

Sedmnáctá řádná valná hromada ČSR se uskutečnila v sobotu 24. dubna 2010 v salonku restaurace Konec konců, Římská 45, Praha 2-Vinohrady. Valné hromady se zúčastnilo 12 členů ČSR.

Program valné hromady byl zahájen ve 13 hodin předsedou Společnosti Dr. Karlem Nesměrákem, který po úvodním slovu přednesl Zprávu o činnosti ČSR za rok 2009. Následovala Zpráva o Knihovně ČSR za rok 2009, podaná knihovníkem Společnosti Ing. Jaroslavem Gaganem a konečně Zpráva o finančním hospodaření ČSR za rok 2009 přednesená pokladníkem Společnosti Mgr. Danou Mentzlovou. Správnost hospodaření následně potvrdil revizor

Společnosti Ing. arch. Radomil Šolc. Ke zprávám Výboru ČSR nebylo připomínek.

V odborné části valné hromady zazněly drobné příspěvky a proběhla široká diskuse k rukopisnému problému.

Sedmnáctá řádná valná hromada ČSR byla ukončena v 17 hodin.

KAREL NESMĚRÁK

Zpráva o Knihovně ČSR za rok 2009

Knihovna České společnosti rukopisné musela vrátit všechny vypůjčené knihy z deponátu v Archivu hl. m. Prahy, protože se Archiv stěhoval z Clam-Gallasova paláce na Chodov. Tím jsme přišli o 270 svazků knih.

V roce 2009 získala knihovna darem třídílnou publikaci Národního muzea od PhDr. Lubomíra Sršně: *Příspěvky k poznání osobnosti Václava Hanky* a časopis Rozrazil s článkem Dr. Nesměráka *Zelenohorský kryptogram aneb geniální podvod?*

Knihovna má nyní celkem 468 signatur. V tom je obsaženo 230 svazků zakoupených nebo darovaných po obnovení činnosti ČSR, 106 svazků Perkovy knihovny a 132 signatur Barašíkovy knihovny.

JAROSLAV GAGAN

Pomněnka k placení členských příspěvků

Jako každý rok po valné hromadě si dovoluujeme připomenout členům jejich povinnost uhradit členské příspěvky, které jsou jediným řádným příjmem naší Společnosti a slouží zejména k hrazení výdajů za vydávání Zpráv ČSR a rozšiřování spolkové knihovny. Roční členské příspěvky jsou již řadu let v nezměněné výši, tedy:

- výdělečně činný člen: 200 Kč
- studující, důchodci, nezaměstnaní: 100 Kč.

Členské příspěvky lze uhradit třemi způsoby:

1. bankovním převodem na účet ČSR u Československé obchodní banky, účet číslo: 223 260 897/0300,
2. poštovní poukázkou na adresu pokladníka ČSR: Mgr. Dana Mentzlová, U Zvoníčky 45, Mirošovice, 251 66 pošta Senohraby.
3. osobně pokladníkovi ČSR na každé schůzce a akci ČSR.

Dary a dobrovolné vyšší členské příspěvky jsou vítány.

VÝBOR ČSR

Česká společnost rukopisná (založena 1932)

Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6

e-mail: rkz@kix.fsv.cvut.cz

IČO: 492 801 80

Bankovní spojení:

ČSOB, č. ú.: 223 260 897/0300

WWW stránky o RKZ:

<http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/>

WWW stránky ČSR:

<http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/csr/>

Elektronická konference o RKZ:

rkz-l@kix.fsv.cvut.cz

Zprávy České společnosti rukopisné

ISSN 1213-9033

Řada VII, číslo 4, vyšlo: 26. července 2010.

MK ČRE 13420.

Vydává Česká společnost rukopisná, Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6.

E mail: rkz@kix.fsv.cvut.cz. On-line přístupno na <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/csr/>.

Vychází nepravidelně, nejméně dvakrát ročně. Rediguje RNDr. Karel Nesměrák, Ph.D.